

MOSTADMARK JERNVERK

– Et av Midt-Norges første industrisamfunn.

Arbeidet med å bevare restene etter Mostadmark jernverk (1653–1880) og noe historikk.

Historisk Artikkel Malvikbladet 4.de februar 2012

Mostadmark jernverk ligger like nedenfor Foldsjøen i Malvik kommune. Dette jernverket var det eneste av betydning nord for Dovre. Nærmeste jernverk lå i Lesja, sør for Dovre. Lesja jernverk ble opprettet omtrent samtidig med Mostadmark jernverk ca 1660.

Mostadmark Jernverk eies idag av Meraker Brug AS, tidligere Selbu kobberverk. Museet drives av historielaget Mostadmark Jernverks Venner (MMJV). Venneforeningen ble stiftet i 1985 etter initiativ tatt av Aage Moan ved Hommelvik Historielags Venner, professor Arne Espelund og Fylkeskonservatoren i Sør-Trøndelag. Mostadmark jernverk regnes som det tredje mest bevaringsverdige jernverket i landet. Et overordnet siktemål ved bevaring av restene av Mostadmark jernverk er å utnytte det som et minnesmerke over tidlig industri i Norge. Både allmenne kulturelle og pedagogiske hensyn bør telle. Verkets tilstand kan ikke sies å være god, sammenlignet med f.eks.sammenlignet med de norske Feiring og Nes jernverk. Men Mostadmark jernverk har en lang historie, og det er det eneste verket som har hatt betydning nordafjells.

I løpet av de 26 årene som er gått har foreningen arbeidet kontinuerlig med å lage et presentabelt museumsområde nedenfor Foldsjøen i Malvik kommune. Den første tiden gikk i hovedsak med til å rydde det øvre verksområdet for skog i samarbeid med grunneieren A/S Meraker Brug.

I 1993 ble arbeidet med skilting og oppsetting av ei informasjons-tavle fullført. Samtidig fikk venneforeningen kulturmidler fra Kulturrådet og fra lokale givere slik at arbeidet med å restaurere Contoiret kunne fullføres. A/S Meraker Brug stilte velvillig området til disposisjon for Venneforeningen og samarbeidet med grunneiere ble regulert gjennom en egen brukskontrakt.

I dag har Venneforeningen ca. 80 medlemmer. Per Werenskiold leder foreningen i dag. Arne Espelund og Andreas Løvseth er æresmedlemmer i venneforeningen.

Museumsgjenstander

Mostadmark jernverks venner har samlet endel gjenstander til museet som ligger i Contoiret. Spesielt har foreningen fotografert og kartlagt mostadmarkovner, ovnsplater og andre produkter som ble laget. I løpet av årene som har gått har foreningen mottatt en god del skriftlig originalmateriale og fotografier. Noe av dette er kopiert og levert tilbake til eierne, mens originaldokumenter er innlevert til Statsarkivet i Trondheim hvor Mostadmark jernverk har et eget privatarkiv.

Dokumentasjon/skriftlig materiale

Fra ca. 1990 har styremedlem Gisle Rø hvert år laget hefter med dokumentarisk materiale, og det er laget en egen oversikt for perioden 1985-2011. Det eldste dokumentene som er transkribert er fra 1650. Til sammen inneholder oversikten 230 dokumenter/hefter hvor bare et fåtall er kopier av artikler og dokumentasjon som er bearbeidet av andre. Et slikt dokument er et nytrykk av Leif.Halses "Jøns Køldreng" og "Vangsgutane". I sistnevnte hefte besøkte Vangsgutane Mostadmark jernverk.

Registrering av gruver og andre kulturminner

I 1995 begynte et omfattende arbeid med å registrere gruver og andre kulturminner knyttet til Mostadmark jernverk. Nils Bakmark med flere har hovedæren for dette arbeidet. Mer enn 420 sider er så langt produsert. Her finner vi oversikter over gruvene, kolmilene, stellsteinsbruddene, verkens plassene, husmannsplasser og historiske steder, samt hvor ferdselsveiene gikk. MMJV samarbeidet med Bergvesenet om dette arbeidet. Fra de aller fleste gruvene er det samlet inn malmprøver, og de aller fleste av de ca. 220 gruvene og skjerpene er fotografert og koordinatbestemt. Venneforeningen har laget et turkart med merking av 20 gruver og 20 Husmannsplasser og historiske steder i Mostadmark.

I år 2000 fullførte Bjørn Høiby en modell av Mostadmark jernverk slik det så ut i 1856. Denne modellen er i målestokk 1:100 og har blitt museets hovedattraksjon.

Bevaring av bygninger

Det øvre masovnområdet ble kartlagt i målestokk 1:400 av Fylkeskonservatoren i Sør-Trøndelag i 1989. Helt siden 1993 har et av hovedarbeidsområdene til Venneforeningen vært å restaurere eller å sikre bygninger. Etter at Contoiret var behørig pusset opp, ble aktivitetsbygget "Nysmia" oppført. De neste byggeprosjektene var å restaurere "Gammelsmia" og føre "Labbistuggu" tilbake til verket. "Labbistuggu" fungerer nå godt som hvilerom med kaffe og vaffel servering ved åpne dager. Essa i gammelsmia ble også bygget opp og smia brukes ved arrangementer og kurs.

Contoiret

Labbistuggu

Gammelsmia

Nysmia og med scenebygget i bakgrunn

På støpeplassen foran den yngste masovnen er det bygd en scene. Omgivelsene til denne scenen er et naturlig amfi slik at besøkende kan få lett tilgang til de kulturinnslagene som fremføres.

Venneforeningen arbeider også med å rydde skog på det eldste masovnområdet (153-1695) og å sikre masovnruinen mot ytterligere forfall. I den forbindelse er det foretatt arkeologisk undersøkelse av området i regi av NTNU. Venneforeningen er i kontakt med sør-Trøndelag Fylkeskommune og Riksantikvaren for vurdering av overbygg for vern av Norges største ruin av 1600-talls masovn.